

Kristus Allhärskaren

1. Dogmerna - vår tros grundval

De primära källorna för den ortodoxa kyrkans lära är synodernas, de sju ekumeniska kyrkomötenas, beslut angående lärans innehåll. Dessa kallas för **dogmer**. De företräder sanningen och är sålunda oföränderliga. Enligt vår tro innehar Kyrkan alla sanningar, eftersom Jesus Kristus har gett dem åt oss slutgiltigt och fullständigt.

Dogmerna kan ändå definieras och förklaras, och för att uttrycka någon trossanning kan nya ord och begrepp användas. Detta betyder givetvis inte att sanningen i sig själv skulle vara ny. I bruk är ett flertal fackuttryck - såsom Treenighet, gudamänniska eller ständig Jungfru - som inte påträffas i Bibeln, men vi tror att läran ifråga grundar sig på Bibeln.

På det fjärde och femte århundradet användes ordet "dogm" i synnerhet ifråga om kristologiska, till Kristus hänförande läror, vilkas definiering på grund av då uppträdande villoläror var synnerligen aktuell. Sedermera började man använda benämningen "dogm" i ett vidare avseende även ifråga om beslut som fattats om övriga läror. Utmärkande för en dogm är att den till sitt innehåll är teologisk, att den grundar sig på gudomlig uppenbarelse, att den är kyrklig - eller alltså godkänd av Kyrkan i en synod - och att den förpliktar samtliga Kyrkans medlemmar. I dogmerna definieras den teologiska grunden för vår tro. I dem behandlas läran om den treenige Guden och Hans förhållande till världen, och i dem tillkännages de förnuftsmässiga varelsernas, änglarnas, andevarelsernas och i synnerhet människans, ställning i förhållande till Gud. De innehåller läran om Gud, som är världens Skapare och vårdare, men framför allt människans frälsare från syndens och dödens makt.

Beträffande den ortodoxa kyrkans dogmer kan det påvisas hur varje dogm är åstadkommen eller given i ett visst

kyrkomöte. Vi tror likväl att varje dogm till sitt innehåll företräder gudomlig, absolut och ursprunglig sanning, och alltså inte uppkommit först i en synod.

Tidvis har det varit nödvändigt, att Kyrkan i ovillkorliga termer har framlagt en ren och klar sanning, som tidigare har varit självklar men fördunklats på grund av någon villolära. Det är alltså fråga om ett försök att hjälpa de troende att igenkänna sanningen, och inte att tvinga någon att tro på ett bestämt sätt.

Utöver dogmerna finns det även många stadganden som inte är dogmer. Dessa är till exempel etiska påbud eller liturgiska och kanoniska föreskrifter.

Dogmerna grundar sig på gudomlig uppenbarelse, och är alltså inte till exempel slutsatser på filosofiska resonemang. Sålunda utgör de verkligen sanningen, och inte endast en viss tidsperiods eller en viss grupps åsikter, som man kan godkänna eller låta bli att godkänna. Det är också sed att betona hur den helige Ande har bistått kyrkomötena i att finna sanningen; besluten är inte heller fattade genom omröstning eller lottning, utan så som redan apostlarna själva sade: "Den heliga anden och vi har beslutat" (Apg 15:28).

Kyrkan är "sanningens pelare och grundval" (1 Tim 3:15), och Kyrkan representeras av ett allmänt kyrkomöte eller synod, som utgör Kyrkans högsta beslutande organ. Sålunda vittnar Kyrkan själv för oss om en dogms gudomliga ursprung. Ingen enskild människa förmår ge en dylik garanti, inte heller en grupp enskilda människor. Synodernas historia vittnar klart om hur svårt individuella biskopar kunde ha att urskilja sanningen när någon villolära hade lyckats sprida sig, till och med bland de styrande.

Ifall en dogm alltså utgör sanningen, är det klart, att den också är förpliktigande för Kyrkans alla medlemmar. Även aposteln Paulus säger ju: "Men om någon, vore det så jag själv eller en ängel från himlen, skulle förkunna ett annat evangelium än det jag har förkunnat för er - förbannelse över honom!" (Gal 1:8).

2. Bibeln

Vanligtvis anses källorna till den ortodoxa läran bestå av Bibeln och den heliga traditionen. Denna i och för sig goda definition leder emellertid till den felaktiga uppfattningen, att vår lära skulle grunda sig på två skilda källor. I själva verket finns det endast en källa, nämligen den heliga traditionen. Till en del står den att finna i Bibeln, som i enlighet med traditionens försäkran är ett verk inspirerat av Gud.

Bibeln utgör en samling skrifter, vilka kommit till vid olika tidpunkter och på olika språk. De flesta av Gamla testamentets böcker är skrivna på hebreiska, en liten del på arameiska. Nya testamentets samtliga böcker har bevarats på grekiska. Endast Matteusevangeliet förmodas ha haft en ursprunglig form på arameiska.

Dessa olika språk återspeglar även den tid under vilken böckerna har skrivits. Vid tiden för den babyloniska fångenskapen avtog hebreiskan som talspråk och i dess ställe kom arameiskan. Ungefär två århundraden före Kristi födelse började det grekiska språket få en allt viktigare ställning också bland judarna.

Gemensamt för alla Bibelns skrifter är, att de enligt vår tro är inspirerade av Gud själv och innehåller sanningen.

Den ortodoxa kyrkan har alltid vidhållit att Bibeln och traditionen är en och samma sak till den grad, att man utan traditionen inte ens skulle kunna tala om en bibel. Av denna anledning har det förblivit en smula oklart vilka skrifter som kan betraktas som hörande till Bibeln. I synnerhet för Gamla testamentets del är problemet påtagligt. Ofta talas det nämligen oriktigt om Gamla testamentets apokryfiska böcker när man syftar på sådana böcker som Jesus Syraks och Salomos vishet, och inte heller värderas dessa lika högt som Bibelns övriga böcker. Grundprincipen är ändå, att åtminstone de avsnitt i

skrifterna som i enlighet med traditionens vittnesbörd företräder sanningen avgjort hör till Bibeln.

De olika bibliska böckernas värde speglas också av vad som läses ur dem i Kyrkans gudstjänster. Texter som tagits ur Gamla testamentets kanoniska böcker används rikligt i liturgiska sammanhang. Ur de nyare, de s.k. deuterokanoniska, böckerna läses i den ortodoxa kyrkans gudstjänster Salomos vishet och Baruks bok, samt tilläggen till Daniels bok (de tre ynglingarnas bön och lovsång).

I Gamla testamentet finns det fyrtionio böcker, av vilka trettionio är kanoniska och tio deuterokanoniska. De sistnämnda kallar lutheranerna för apokryfer.

I fråga om Nya testamentets innehåll är man däremot synnerligen samstämmiga. Fastän Bibelns skrifter inte alltigenom heller skulle åtnjuta lika stort anseende, är Bibeln i sin helhet trots detta den förnämsta källan för tron. Traditionen vägleder å sin sida hur den skall tolkas.

3. Traditionens skriftliga källor

Den heliga traditionens stämma hörs alltså alldeles särskilt i Bibeln, som är Guds ord. Utöver i Bibeln står traditionen att finna även i till exempel gudstjänsttexterna och i de heliga fädernas skrifter. Dessa anses dock inte - och får inte heller anses - vara resultat av Guds direkta inspiration, utan prestationer av enskilda människor.

Den heliga traditionens viktigare källor är:

De gamla trosbekännelserna

I den ortodoxa kyrkan används nuförtiden näst intill uteslutande den nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen. Utöver denna känner vi också till andra gamla trosbekännelser, såsom den apostoliska trosbekännelsen, som lutheranerna använder flitigt. Övriga trosbekännelser är i praktiken åsidosatta, förutom den långa trosbekännelse som läses i anslutning till biskopsvigningen och som är i bruk även idag.

De apostoliska och synodala föreskrifterna,

vilka ofta också går under namnet kanon. Fastän föreskrifter som de här inte får förväxlas med dogmer, återspeglar de ändå sanningen, varför det finns anledning att ge dem tillbörligt värde. I dem tillkännages tydligt de kristliga ideal som borde förverkligas bland Kyrkans medlemmar.

Utöver de kanon som utfärdats av allmänna och lokala kyrkomöten finns även kanon som getts ut av enskilda fäder. Kanon från de allmänna kyrkomötena är naturligtvis viktigare. Av övriga kanon anses endast de vara förpliktigande, som uttryckligen blivit bekräftade på ett allmänt kyrkomöte. Vid

tolkningen av kanon kan det föranleda besvärligheter att dessa ofta har uppkommit till följd av något särskilt fall, som man inte längre känner till. I allmänhet bör man när det gäller kanon sträva till att genom oväsentliga detaljer skönja det som är varje kanons egentliga kärna.

Liturgierna

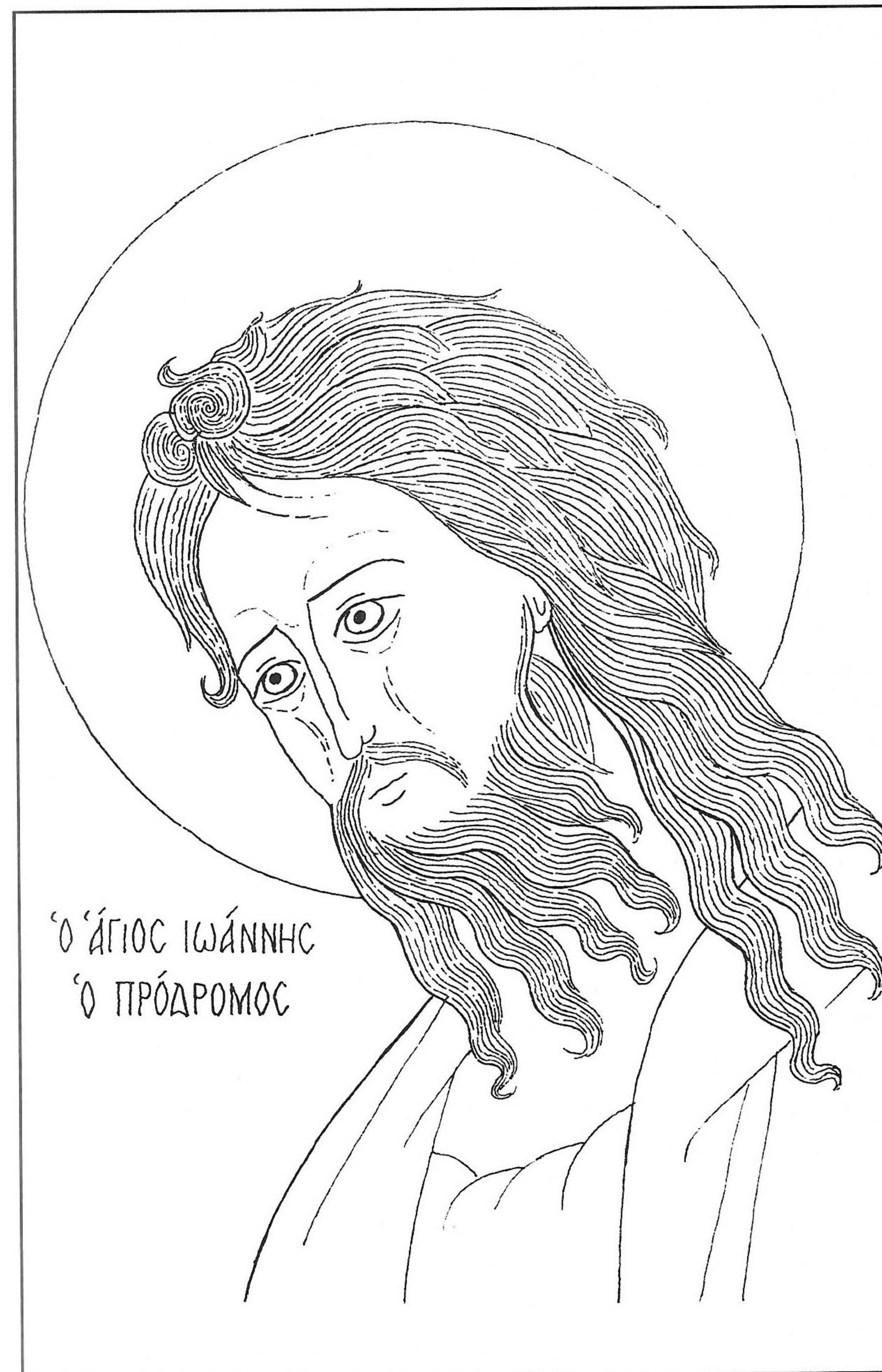
Nuförtiden används nära på uteslutande liturgierna enligt Johannes Chrysostomos och Basileios den store. Även andra finns, såsom de enligt Jakob och Markus, men dessa är ytterst sällan i bruk. Den förutinvigda liturgi som förrättas under stora fastan är däremot till sin natur inte en liturgi, även om den bär det namnet.

De egentliga liturgierna har det gemensamt att de äger en dogmatisk noggrannhet och tillförlitlighet, medan författarna till övriga gudstjänsttexter har uttryckt trons innehåll på ett friare sätt.

Kyrkans fäders och lärares arbeten

bildar en nära på ousinlig källa från apostlarnas tid fram till våra dagar. Vid läsningen av kyrkofädernas arbeten bör man alltid minnas att också de var vanliga människor, och kunde missta sig. Därför är det viktigt att jämföra deras undervisning med Bibeln liksom med liturgiska texter, samt givetvis med skrifter av andra fäder.

Förutom rent dogmatiska arbeten har fäderna också skrivit åtskilligt om det kristna livet (etik). Ofta kan vi också få kännedom om tidiga gudstjänstbruk. Fäderna har även behandlat sådana ämnen som inte hör det kyrkliga livet till. Johannes av Damaskus, till exempel, har också skrivit texter som behandlar astronomi och astrologi.

Johannes Döparen

De hagiografiska texterna,

som i synnerhet utgörs av martyrernas levnadsteckningar, men även av arbeten som behandlar helgonens liv. I dem har det vid olika tider kunnat sno ihop sig även mycket av sägen, vilket emellertid inte betyder att de skulle vara dogmatiskt oriktiga.

I den ortodoxa kyrkan har man för vana att dela in helgon i olika grupper i enlighet med det drag som i deras liv upplevs som viktigast. Så firar Kyrkan alltså heliggörare, martyrer, bekännare osv. minne, vilket inte får tolkas som om en del av dem skulle befinna sig på en högre nivå av helighet. Enligt den ortodoxa kyrkan är en del heliga, och vi som inte uppnått helighet, vördar dem och vänder oss till dem i vår bön.

Till skillnad från exempelvis Bibeln eller de liturgiska texterna, hör helgonens levnadsteckningar till den friare skönlitteraturens område. Också av denna anledning har i dem vid olika tidpunkter utförts ändringar som har svarat mot tidens ideal. Allt övernaturligt och obegripligt skall ändå inte utdömas som endast någon tidsperiods tillägg. Hagiografen forskar i helgonens levnadsteckningar och strävar bland annat till att klarlägga vad i dem som är äkta och ursprungligt, och vad som är senare tillägg.

4. Traditionen i Kyrkans liv

Många sedvänjor som, fastän de inte finns nedskrivna, hör till Kyrkans liv kan också de reflektera Kyrkans lära, såsom till exempel de seder som anknyter till fasteperioder och högtider.

Hela kalendern återspeglar Kyrkans lära om Guds frälsningsplan och förverkligandet av den. De stora högtiderna som berättar om just detta, finns placerade i kalendern på sina rätta platser: Gudafödelskans bebådelsedag nio månader före jul, Johannes döparens födelse sex månader före jul osv. Så här får vi alldeles som på nytt och på nytt varje år repetera hur allting egentligen i forna tider tilldrog sig.

Kalendern är emellertid endast en överenskommelse människor emellan, och vi vet inte till exempel om Kristus verkligen föddes den 25 december. Ända fram till mot slutet av det fjärde århundradet firades Kristi födelsehögtid den 6 januari.

Också kyrkobyggnadernas arkitektur återspeglar Kyrkans lära. Kyrkobyggnaderna är indelade i tre delar, nartex eller förrummet, kyrksalen samt altarrummet, vilka sägs spegla vår föreställning om världen. Nartex är den syndiga världen fjärran från Gud, men kyrksalen är den plats där vi som kristna kan - i synnerhet med sakramentens hjälp - nå gemenskap med Gud redan i den här världen. Kyrksalen återspeglar sålunda denna världen, som redan befinner sig inom kretsen för den kristna tron. Altarrummet är Guds rike i himlen i vilket vi som kristna så att säga får kika in, i synnerhet genom förmedling av bilderna i ikonostasen. Ända dit är det emellertid omöjligt för oss att komma före vår timliga död. Men vi befinner oss ändå hela tiden på färd dit, och som ett tecken därpå sitter vi inte under gudstjänsten utan står. Vi har ju fått tillfälle att stanna upp på vår färd endast för en stund, men ännu måste vi fortsätta, ännu är det inte tid att slå sig ner.

Ett kännetecken för den rätta apostoliska traditionen är, att

den enhälligt vidkänns som rätt. Oförfalskat är det som alla överallt och alltid har trott, som Vincentius av Lerins säger. Det väsentliga är samstämmighet med Bibeln; sådant som tydligt står i strid med Bibeln är med visshet fel. Å andra sidan är något sådant som inte finns omnämnt i Bibeln inte nödvändigtvis i konflikt med den. Vi tror att just den apostoliska traditionen också har förmedlat mycken sådan kunskap som aldrig blev nerskriven i Bibeln.

Nya testamentet säger oss ingenting om till exempel användningen av bilder, ikoner. Likväl tror vi, att bilder har använts redan från början - det berättas ju om hur Jesus skänkte en bild av sig själv åt kungen i Edessa. Den här bildens åminnelsefirar vi med gudstjänst den 16 augusti.

Man brukar också säga att den ortodoxa kyrkan inte predikar endast med ord, utan förkunnar ordet genom förmedling av samtliga sinnen. Tal förmedlas via hörseln, ikoner och kyrkoarkitekturen via synen, rökelsen genom luktsinnet, och inte heller är smaksinnet eller känseln bortglömda.

Ikonerna är symboliska framställningar av något som enligt vår tro verkligen existerar, men som vi inte tydligt kan se. Aposteln Paulus beskriver detta människans tillstånd när han säger: "Ännu ser vi en gåtfull spegelbild; då skall vi se ansikte mot ansikte" (1 Kor 13:12). När vi gör en bild av Kristus, gör vi den på ett sätt som påminner vår tanke om den rätta läran om Kristi natur. När Han avbildas som människa poängteras Hans faktiska mänsklighet: Han kan verkligen avbildas. Samtidigt skrivs runt om Hans huvud de grekiska bokstäverna "O ΩN". Detta betecknar Guds namn i Gamla testamentet, samma som det hebreiska "Jehova" eller "Jahve". Bokstäverna används för att visa att Kristus enligt vår tro förutom människa även är Gud.

Vad det gäller ikonerna för Kristi födelse finns i allmänhet allt som anknyter till julen avbildat: barnet tillsammans med sin mor, Josef som förundrar sig, de lovprisande änglarna, herdarna på ängen, och till och med de resande vise männen.

Fastän Bibeln inte berättar huruvida Jesus föddes i en grotta eller inte, är Kyrkans tradition likväl säker på det. Av den här orsaken finns på ikonerna alltid en grotta avbildad som födelseplats. Enligt hymntexten skildrar grottan tillståndet för människans själ: Gud sänder sin Ande till oss, fastän vi påminner om en rövarkula.

Som påskikon används i allmänhet en bild av Kristi nedstigande till dödsriket. Kristus trampar ner dödsrikets krossade portar, fattar tag i Adams och Evas händer, och omkring honom befinner sig förutom en del apostlar även några av Kyrkans senare lärare. Så här vill man framhålla uppståndelsens unikum. Den är inte blott en historisk händelse, utan dess verkningar sträcker sig till alla tider, evinnerligen. Samtidigt framförs att den apostoliska traditionen fortsätter också i apostlarnas efterträdare, i biskoparna.